

Híres könyvlopások

A könyvtolvajok feltűnése egyidős a könyvtárak, könyvgyűjtemények keletkezésével. Már ókori feljegyzések is panaszkodnak rájuk. Tevékenységük a könyvek, kéziratok számának növekedésével párhuzamosan fokozódott. Feltűnő azonban, hogy a lopások egyéb fajaihoz viszonyítva a könyvtolvajok között milyen kevés a szegény ember. Alig akad olyan, akit a nyomorúság vitt erre az útra.

A következőkben néhány érdekes, a maga korában nagy feltűnést keltő eset emlékét újítjuk fel.

1.

1492-ben a *kölni patriciusok* könyvtáraiból sok mű tűnt el nyomtalanul. Hosszú ideig nem merült fel gyanú senki ellen. Egyik nap azonban az egyik szenátor háza kapujában összetalálkozott fiai tanítójával, Silvanus magisterrel, és észrevette, hogy ennek köpenye alól egy elefántcsont-faragvánnyal díszített kötésű biblia esett ki. A tanító rögtön védekezni kezdett: a könyvet nem akarta ellopni, hanem csak összehasonlítni szövegét egy nála levő kézírral. A tagadás nem használt, a szenátor elfogatta. A vallatás során azután kiderült, hogy a sok házba bejáratos Silvanus két év alatt 462 díszesen kötött könyvet lopott el, s ezeket olasz városokban eladatta. Köln város tanácsa kemény ítéletet hozott, a tolvajt 1492. szeptember 2-án *felakasztották*.

A nyilvános könyvtárak állományát különféle intézkedésekkel igyekeztek védeni. Egy XV. századi pápai bréve *kiátkozta az egyházból a vatikáni könyvtár tolvajait*, ideértve a kikölcöszött könyvet vissza nem hozó olvasót is. Venecia 1492-ben úgy határozott, hogy a San Marco könyvtárból csak úgy lehet kölcsönadni könyvet, ha a szenátus tagjainak háromnegyede hozzájárul ehhez. Az intézkedések megtartásáról és eredményességéről nincs értesülésünk.

Érdekes, hogy milyen sok könyvtolvajt találunk azok közt a könyvtárosok közt, akik idegen országban kaptak bizalmi állást. Sorukba tartozik *Isaak Vossius holland tudós*, korának jó nevű filológusa, idősebb korában windsori kanonok. Tudásának olyan híre volt, hogy sok helyre hívták, egy ideig a svéd királyi könyvtárban is dolgozott. Neve feddhetetlen maradt haláláig, 1689-ig. Csak ezután, könyvtárának elárverezésekor derült ki, hogy könyveinek nagyobb fele lopott mű, különösen sok kötetben fedezték fel a svéd királyi címet.

Voltaire és Nagy Frigyes barátsága közismert. Arról azonban kevesen tudnak, hogy a felvilágosodás francia apostola *Jacques Milvaux francia csillagász* személyében könyvtárost is ajánlott a porosz királynak. Nagy Frigyes cselédeknek, akik Milvaux-t durvasága és gögőssége miatt utálták, egy idő múlva feltűnt, hogy az új könyvtáros gyakran küld hazájába nagy csomagokat. Feljelentésükre a postán kibontottak egy küldeményt, s ez tele volt az uralkodó könyvtárába tartozó ritka kéziratokkal. Nagy Frigyes meglegedett azzal, hogy hűtlen tisztviselőjét kitoloncoltatta, de Franciaországban letartóztatták Milvaux-t, hétévi börtönre ítélték, és a lakásán talált potsdami eredetű köteteket visszaküldték tulajdonosuknak.

2.

A *legnagyobb könyvtolvaj* nem nagy dicsőséget jelentő címe leginkább talán a hosszú nevű Guillaume Brutus Icile Timoléon Libri-Carucci della Sommaia olasz grófot illeti meg. Pályafutását Pisában kezdte meg. Ragyogó karrier lehetősége állt előtte. 1822-ben, 19 éves korában (!) az egyetemen már a matematika tanára, régi könyvek, kéziratok szakértője. 1831-ben Franciaországba menekült, szerinte azért, mert rájöttek arra, hogy hazafias összeesküvésben vett részt, elenségei szerint azért, mert az ottani egyetemi könyvtárból sok könyv tűnt el, s ebben neki is része volt. Francia földön szívesen fogadták: a Collège de France professzora, a *Journal des Savants* szerkesztője lett, állampolgárságot kapott, és 1841-ben kinevezték a kéziratok katalógizálásával foglalkozó bizottság titkárává. A bizottságra sok feladat várt, mert a vidéki könyvtárak állománya a kolostorok megszüntetése után sok kézirattal gyarapodott, a feldolgozásukhoz szükséges szakemberek azonban hiányoztak.

A vagyontalan Libri-Carucci gróf nagy könyvtárat rendezett be magának. 1847-ben, mikor pénzzavarba jutott, 1923 kéziratot kötetet 8000 fontért eladott egy angol gyűjtőnek, nyomtatott könyveinek egy részét pedig 100 000 frankért nyilvános árverésen értékesítette. Ekkor sokan suttogni kezdtek, hogy az eladott művek tekintélyes része azokból a könyvtárakból származott, amelyeket a gróf hivatalos minőségben keresett fel. Az igazságügyi miniszter vizsgálatot is indított, a vizsgálóbíró jelentését viszont Guizot miniszterelnök, Libri-Carucci barátja, el-

fektette íróasztalfiókjában. Később, amikor az 1848-as februári forradalom megbuktatta Guizot-t, a terhelő bizonyítékokat tartalmazó jelentést nyilvánosságra hozták. A gróf azonban óvatos volt, és tizenyolc láda könyvvel már előbb Angliába utazott. Távollétében tízévi kényszermunkára ítélték, ő viszont nem sokat törődött az ítélettel. Ártatlannak vallotta magát, és az angol hatóságok semmit sem tettek ellene. Engedték, hogy 1849—1869 közt a birtokában levő könyvekből tíz olyan árverést rendezzen, amelyre egész Európából összesereglettek a bibliofilek.

Libri 1869-ben halt meg. Főleg kéziratokból álló hagyatéka felett még évekig tartott a vita. A francia könyvtárak jelentős részében ugyanis nem volt olyan kéziratkatalógus, amelynek alapján könnyen meg lehetett volna állapítani a lopás tényét és meghatározni annak tárgyát, annál kevésbé, mert a tolvaj alaposan megváltoztatta a kéziratokat, eltávolította belőlük a tulajdonos-bejelöléseket, oldalakat tépett ki, egyes részeket más kéziratokkal párosított össze, új köteteket csináltatott. Csak 1888-ban sikerült Leopold Delisle-nek, a Bibliothèque Nationale egyik kéziratárosának olyan bizonyítékokat találnia, amelyek alapján a francia könyvtárak kézirataik egy részét visszakapták.

Alois Pichler német egyháztörténész 1868-ban Szentpétervárra hívták cári könyvtárosnak. Vossius és Libri-Carucci példáját követve rövid időn belül négyezer kötetet tulajdonított el, de ő már nem úszta meg büntetés nélkül. 1871-ben Szibériába deportálták.

A berlini Deutsche Staatsbibliothek (akkori nevén Öffentliche Wissenschaftliche Bibliothek) zenei osztályának vezetője, *dr. Krüger-Riebow*, 1950-ben a két Németország közti feszült viszonyt használta fel nagyarányú tolvajlásra. A könyvtárból Mozart, Bach, Beethoven, Mendelssohn és más mesterek kéziratait — köztük a megsüketült Beethoven 138, úgynevezett társalgási füzetét — ellopta, és Nyugat-Németországba vitte. Az ottani vámortség a sok kézirat láttára gyanút fogott, és hívatta a rendőrséget. A rendőrség előtt azzal védekezett Krüger, hogy a kéziratok a Német Szövetségi Köztársaságot illetik, csupán azért hozta el Berlinből, hogy a jogos tulajdonosnak átadhassa. Híttek szavának, ő azonban csak szákmánya kisebb részét adta át a bonni Beethoven Archivnak, a nagyobbik felét eladta francia, amerikai és svájci gyűjtőknek. A sikertől azután vérszemet kapott, és kilenc esztendőn keresztül rendszeresen lopkodta a nyugatnémet könyvtárakat. 1959-ben tetten érték, és a göttingai törvényszék elé állították. Igen

enyhe ítéletet kapott, másfél évi börtönt.

Berlinben a lopást éveken át nem fedezték fel. Krüger-Riebow ugyanis minden elvitt kézirat helyére megtevesztő cédulát helyezett, például Richard Strauss 126 saját kezű levelének helyén egy karton jelezte, hogy a leveleket a második világháború idején átadták a zeneszerző fiának, Franz Straussnak. A Beethoven Archiv hallgatott a „letét”ről, de mikor a göttingai tárgyalás révén köztudomásúvá lett az ügy, kénytelen volt visszaadni a Deutsche Staatsbibliotheknek.

3.

Magyarországon a legtöbb port felverő eset a *Csontos-ügy* volt. 1892-ben megállapították, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárból (a Széchényi Könyvtárból) 36 kódex, 9 őnyomtatvány, Kazinczy-, Csokonai-kéziratok és egyéb ritkaságok tűntek el. Az ügy nem maradt titokban, és igen kapóra jött az ellenzéki pártoknak. Az újságokban és az országgyűlésen heves támadást indítottak, a múzeumi könyvek hanyag kezelését igyekeztek Pulszky Ferencnek, a múzeum igazgatójának és rajta keresztül az egész kormánynak a megbuktatására kihasználni.

A botrány elsimitására egyetlen eszköz látszott célravezetőnek: bűnbakot kellett keresni, ezt példásan megbüntetni, s így bizonyítani, hogy sem Pulszkyknak, sem a kormánynak nincs köze a történelkhez. Így is történt. A minisztérium által indított fegyelmi tárgyalás során megállapították, hogy mindenért Csontos János a felelős, a kéziratár vezetője, mert elhanyagolta hivatali munkáját, és gondatlanságával lehetővé tette az ismeretlen tettes által elkövetett lopást. Csontos ekkor már Európa-szerre ismert kódexszakértő volt, akadémikus, a Magyar Könyvszemle szerkesztője. A vizsgálat eredményeként azonnali hatállyal elbocsátották, és derékba törték tudományos pályafutását is.

A tolvaj személye húsz évvel később vált ismeretessé, amikor a múzeumi könyvtár egyik volt raktárkezelőjének özvegyénél előkerült a hiányzó 736 kötet. Csak az maradt rejtély, hogy miért lopta el a mai pénzben több millió forintot érő ritkaságokat, mert értékesítésüket meg sem próbálta.

Kisebb könyvlopások természetesen mindig történnek. Ezeket teljesen megakadályozni legfeljebb olyan rendszabályokkal lehetne, amelyek az olvasókat túl sok zaklatásnak tennék ki. Ilyen kisebb lopás történt az ötvenes évek elején a budapesti Egyetemi Könyvtárban. Az ol-

vasóteremben szabadpolcon elhelyezett külföldi kiadású szótárakból tulajdonított el néhányat az egyik látogató. A bennük levő tulajdonbélyegzőt a könyvtár WC-jében a magával hozott vegyszerekkel eltüntette, a könyveket kabátja alatt kicsempészte az épületből, és azonnal eladta a tér másik oldalán levő antikváriumban. Egy véletlenül benn maradt pecsétből azonban az antikvárium tuda-

mást szerzett a jogos tulajdonosról, és értesítette azt. Az Egyetemi Könyvtár igazgatója körtelefon útján azonnal felhívta a többi nagykönyvtár figyelmét a tetre, s ennek elkövetőjére. A tolvajt még aznap sikerült az Akadémiai Könyvtárban újabb lopáson rajtacsípni, és rendőrkézre juttatni.

Vértesy Miklós

Kérdezz — felelek

Az iskolai önálló könyvtárosok rendes szabadsága

Egy szakmunkásképző iskolai pedagógus kérdezi:

„1973 óta önálló könyvtárosi munkakört töltök be az iskolánál. Tanárképző főiskolát végeztem, ennek megfelelően a „Tanár I.” elnevezésű munkakörbe soroltak be. Minden tekintetben úgy kezelnek, mint az iskola többi pedagógusát, kivéve azt, hogy nem kapom meg az évi 36 munkanap pótszabadságot. Kérdezem: valóban nem illet meg engem a pedagógus-pótszabadság? Ha pedig igen, milyen jogszabály alapján jár, és hogyan tudok ennek a jogomnak érvényt szerezni?”

Válasz:

A Munka Törvénykönyvének végrehajtásáról szóló — a szakmunkásképző iskolákra is vonatkozó — 138/1967. (M. K. 22.) MM számú utasítás 31. §-a értelmében a költségvetési rendszerben gazdálkodó szervezetnél dolgozók munkakör alapján járó pótszabadságának megállapításakor a dolgozó besorolása szerinti munkakörét kell alapul venni. Tekintettel pedig arra, hogy az iskolai önálló könyvtárosokat az alsó- és középfokú oktatási intézmények pedagógusainak és egyéb dolgozóinak munkabérieről szóló 6/1977. (VII. 27.) OM—MűM számú együttes rendelet I. számú mellékletének B. része alapján figyelembe vehető képesítésük szerinti pedagógus munkakörbe kell besorolni, őket a pedagógusok részére járó munkaköri pótszabadság illeti meg. Rendes szabadságuk mértékét tehát — ugyanúgy, mint az oktató munkát végző pedagógusokét — a Munka Törvénykönyvének a költségvetési szervezetnél történő végrehajtásáról szóló 14/1967. (XI. 9.) MűM számú rendelet 11. §-ának (1) bekezdésében foglaltak szerint kell megállapítani. Ennek megfelelően az iskolai önálló könyvtárosokat az évi 12 munkanap alapszabadságon felül 36 munkanap pótszabadság, összesen tehát évi 48 munkanap rendes szabadság illeti meg. A könyvtárost azonban — ugyanúgy, mint a többi pedagógust — szabadságidejéből legfeljebb 18 munkanapra továbbképző tanfolyamon való részvételre, iskolavezetési, oktató-nevelői vagy ezekkel összefüggő egyéb munkákra igénybe lehet venni. Az igénybevételről, annak mértékéről stb. az iskola igazgatója a szakszervezeti bizottsággal egyetértésben rendelkezik.

Ha a levélíró rendes szabadságának mértékét nem a fentieknek megfelelően állapították meg, felülvizsgálati kérelemmel fordulhat az illetékes munkaügyi döntőbizottsághoz.

